Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Lungrot – eller ”Den gode Henriks” målla

Charlotte Wigermo & Kjell-Arne Olsson

Figur 1. Kraftiga plantor av lungrot – en gammal kulturväxt i Skåne. Foto: Åke Svensson.

Lungrot *Blitum bonus-henricus* är en gammal, kulturberoende och kvävegynnad målla med breda pillika blad. Den ingick tidigare i släktet ogräsmållor *Chenopodium* men hänförs numera till släktet bärmållor *Blitum*. Mållor ur detta släkte är fleråriga till skillnad från de ettåriga ogräsmållorna. Detta gör det lätt att skilja den från mållor ur släktet *Chenopodium*. Den växer i små grupper i anslutning till gårdar och torp – vid gödselstäder, intill uthusväggar, på betesvallar och ödetomter (fig. 1, 2).

I Sverige har lungrot odlats och man använde den både som bladgrönsak och örtmedicinskt, inte minst i vetrinärmedicinen. I en örtabok från 1600-talet menar man att den ”*är en kosteligh ört til Läkedom brukas til Plåster och Salfwor och må man wäl stöta henne gröna och läggia uppå onde såår och skador ty hon läker myckit wäl*” (Månson 1642). Linnaeus (1755) beskrev att roten användes mot lungsjuka hos får, att krossade blad läkte svullnader och sår och att man åt skotten som sparris och bladen som spenat. Därför har den även kallats *vill spinat* och *svensk spenat*. Även om frön av lungrot finns att köpa, förefaller den odlas mycket sällan idag. Detta kan förefalla en smula märkligt då ”Den gode Henriks målla”, tillsammans med nässlor, tillhör det mest näringsrika vi har och kan odla i vårt land.

Från Skåne finns fröfynd från 1100-talet (Hjelmqvist 1991) och arkeologiska spår av lungrot har hittats i utgrävningar av det högmedeltida Skänninge (tidigt 1300-tal).

Artnamnet *bonus-henricus* betyder ”Den gode Henrik” och kommer av latinets *bonus* (god) och *henricus* (Henrik). Namnet kommer av ett tyskt uttryck för en vänligt sinnad gårdstomte och syftar på artens användning som vetrinärmedicin. Lungroten sades vara

särskilt verksam mot hosta, till exempel hos får, och därav förleden ”lung”.

Långt in på 1900-talet var lungrot vanligt förekommande i gårdsmiljöer, som kvarstånde från tidigare odling. De senaste årtiondena har emellertid arten gått starkt tillbaka. Gårdmiljöerna har blivit mer rationellt skötta och välstädade.

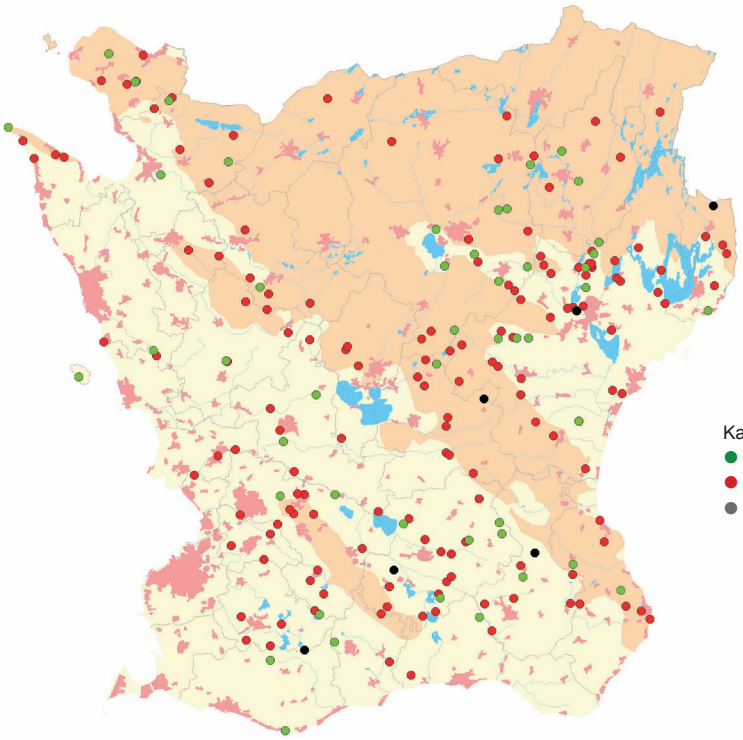
Arten är ganska vanlig i Danmark men ovanlig i Finland och Norge. Lungrot har en sammanhängande utbredning över en stor del av Västeuropa österut till Svartahavsområdet och de västra delarna av Ryssland. Den förekommer även som införd i Nordamerika.

Lungrot är rödlistad som Sårbar (VU) i *Rödlistade arter i Sverige 2020*.

Floraväktarna i Skåne inventerade lungrot 2022–2024. Vi besökte 192 lokaler och fann lungrot på 50 av dessa dvs. på ca 25 % (Karta, Tabell). Vi hittade glädjande nog 5 nya lokaler. Detta är troligen inga nya förekomster utan beror säkert på att de förbisågs under den förra inventeringen. De flesta av lokalerna var

Figur 2. Lungrot växer rikligt utmed en markväg nordost om Vittskövle. Foto: Charlotte Wigermo.

Karta . Lungrot i Skåne efter 1989.
● = återfunnen 2022–2024
● = ej återfunnen 2022–2024
● = nya lokaler 2022–2024

inte besökta sedan inventeringen för *Floran i Skåne* 1989–2005. Då fanns lungrot i 187 rutor vilket ungefär motsvarar våra 192 lokaler.

De rikaste lokalerna fanns 2022–2024 i följande kommuner:

• **Eslöv**, Ellinge slott, 150 m SO, M-Esv-0104, med 120 plantor vid och på mindre skogsväg, spridda längs en minst 20 m lång sträcka.

• **Helsingborg**, Bälteberga, 350 m SSV, M-Hbg-0138, med 105 plantor.

• **Höganäs**, Kullens fyr O, strax söder om gamla Naturrummet, M-Hög-0013, med 88 plantor.

• **Kristianstad**, Lillö Borg, 100 m S, M-Kri-2309, med 81 plantor i betesmark

• **Kristianstad**, Vittskövle slott, 400 m NO, M-Kri-2312 med 217 plantor spridda på markväg längs minst 400 m.

• **Landskrona**, Ven, Kungsgården, 420 m SV, M-Lkr-0005, med 118 plantor i och utanför beteshage.

• **Sjöbo**, Heinge strövområde, M-Sbo-0306, med 120 plantor i betesmark.

• **Sjöbo**, Kumlatofta, M-Sbo-0438, med 225 plantor i sandig hästhage – nyfunnen lokal.

• **Ängelholm**, Ågård, 400 m VNV, M-Äng-0184 med 120 plantor – 20 grova stora ”buskar” och ca 100 små årsplantor invid åkerkant.

Lungrot, *Blitum bonus-henricus*

Beskrivning. Lungrot är en flerårig, ganska robust ört som ofta växer i bestånd. Stjälkarna är upprätta och kan bli mer än halvmeterhöga. Bladen är stora och tydligt skaftade med brett triangulär, pillik bladskiva som har helbräddad kant. Som unga är bladen något mjöliga. Lungrot blommar i juni–juli med oansenliga blommor som sitter tätt gyttrade i långa, mångblommiga axlika klasar i toppen av tjälken. Blomstjälkarna är nästan bladlösa upptill och ofta lite böjda, de är tydligt längre än de omgivande rosettbladen. De breda pillika bladen och de täta, mångblommiga klasarna är karaktäristiska kännetecken.

Utbredning. Lungrot är ganska vanlig på kulturmark i södra och mellersta Sverige. Den växer oftast vid gamla gårdar och i vägkanter. **Första fynduppgif**t publicerades i Rudbecks *Catalogus plantarum* år 1658 (Nordstedt 1920)**.**

Användning. Lungrot användes förr som djurmedicin och ansågs bota hosta hos får. Enligt Hoffberg (1792) kan unga skott användas som sparris (*Asparagus officinalis*) och bladen kan stuvas som spenat (*Spinacia oleracea*).

Etymologi. Artnamnet *bonus-henricus* betyder ’den gode Henrik’ och kommer av latinets *bonus* (god) och *henricus* (Henrik). Namnet kommer av ett tyskt uttryck för en vänligt sinnad gårdstomte och syftar på artens användning som djurmedicin.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A L., 2007. *Den virtuella floran*.

Figur 3. Lungrot ur *Annales des sciences naturelles, Botanique, Serié 7.* 1895, vol. 20, t. 14.

Lungrot hotas av modern gödselhantering, kemisk ogräsbekämpning och städning av gårdsmiljöer. Lokaler för lungrot bör inte ogräsbekämpas och vägkantsförekomster bör slås sent på växtsäsongen. Markägare bör informeras om förekomster för lungrot så att de får möjlighet att ta nödvändig hänsyn till denna kulturhistoriskt intressanta art.

Referenser

Anderberg, A. & Anderberg, A.-L. 2017. D*en virtuella floran*. >http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html

Artdatabanken, SLU, Uppsala. 2025. Artfakta: lungrot (*Blitum bonus-henricus*).

Artportalen, SLU www.artportalen.se

Botanikportalen; >https://botanikportalen.se/home<

Hjelmqvist, H. 1991. Några trädgårdsväxter från Lunds medeltid. *Svensk Bot. Tidskr. 85*: 225–249.

Linnaeus, C. 1755. *Flora Svecica. 2:a uppl*.

Månson, Arvidh 1628. *Een myckit nyttig örtabook*. Kalmar.

SLU Artabanken 2020. *Rödlistade arter i Sverige 2020*. Uppsala.

Figur 4. Lungrot ur Dodoens [Dodonaeus], R. 1553–1554. *Stirpium historia commentariorum. Imagines ad vivum expressae*. Vol. 2, p. 99.

Tabell. Antal lokaler för lungrot 2022–2024 uppdelat på kommun.

Kommun	Antal lokaler med fynd	Ej återfunnen	Nya lokaler
Bromölla	1	3	1
Båstad	3	4	0
Eslöv	2	5	0
Helsingborg	1	1	0
Hörby	1	8	1
Hässleholm	9	11	0
Höganäs	1	4	0
Höör	0	4	0
Klippan	0	5	0
Kristianstad	9	36	1
Kävlinge	0	2	0
Landskrona	1	1	0
Lomma	0	1	0
Lund	3	11	0
Osby	0	1	0
Sjöbo	5	14	1
Simrishamn	2	2	0
Skurup	1	1	0
Staffanstorp	0	3	0
Svalöv	1	3	0
Svedala	1	4	0
Tomelilla	1	6	1
Trelleborg	2	0	0
Ystad	1	1	0
Åstorp	0	1	0
Ängelholm	3	5	0
Östra Göinge	2	4	0
Örkelljunga	0	1	0
Summa	**50**	**142**	**5**